

Слято, полуслято и разделно писане

Сложните думи и словосъчетания се свързват помежду си по два начина – **съчинително**/равноправно/ и **подчинително**/едната дума е главна, а другата я пояснява/.

При подчинителното свързване важно е къде стои **главната дума** (главна основа) и къде **подчинената дума** (подчинена основа).

Напр. вагон-ресторант главна дума *вагон*; подчинена *ресторант*
високоговорител подчинена дума *високо*; главна дума *говорител*.

Слято писане на съществителни имена

Думи от вида ПОДЧИНЕНА-ГЛАВНА

1. Образувани със **съединителна гласна** (о;е)

хлебозавод, водопровод, чушконец
лъжесвидетел

2. Образувани от **числителни+съществителни**

двуокис; стохиялдник; петгодишнина/ петдесет и пет годишнина/ 5-годишнина

3. Образувани от съществителни от чужд произход+съществителни без съед. гласна

Ако първата дума не **се използва самостоятелно** в езика (т.е. не съществува в този вид), се пишат слято - *уебстраница, айскафе, шорттрек, сноуборд, нескафе (попфолк, поп-фолкфест, фолкмузика)*

Ако се използва самостоятелно, се пишат разделно – *бизнес отношения, ски състезание, шкембе чорба, дроб сарма, офис техника, рали шампион, гей...; голф...; допинг...; денс...; джаз...; ретро...; поп...; рок...; ски...; тенис...; техно...; шах...; фитнес...; интернет... и др.*

Има словосъчетания, които **по традиция се пишат слято** – *голлия, голмайстор, емайллак, концертмайстор, тонрежисьор, щабофицер, радиопрограма, радио..., видео..., аудио..., кафеварка, кафегледачка*

(но: *кафе пауза, кафе-аперитив, кафе-бар, кафе-клуб*)

4. Когато подчинената дума е **буква**, се пишат полуслято

γ-лъчи; α-стабилизатор; гама-лъчи; алфа-стабилизатор Г-образен

5. Когато подчинената дума е съкратена от чужд произход, се пишат слято

автомивка, мотоклуб, наркокартел, телеобектив, юрисконсулт, психотерапия, екосистема

(*авто-мотоклуб, радио- и телевизионно предаване, радио- и телепредаване*)

Когато подчинената основа е **абривиатура**, се пишат разделно

GSM оператор, VIP персона, PR агенция, АГ отделение, МВР болница, ДСБ лидер

6. Когато главната дума е **-логия, -метрия, -графия**, се пишат слято

психология, геология, география, аудиография, спектрометрия, аудиография

7. Когато подчинената дума е **глагол в повелителна форма**, се пишат слято

развейпрах, стърчиопашка, препъникамък, прескочикобила, Палилула, Чуйпетлово

8. Думи, образувани от **чужди буквени съчетания**

съществителни нарицателни – *GSM, GP, DVD, DJ, CD, SMS, CV*; *джиесем, джити, дивиди, сиди, есемес*
съществителни собствени – *IBM, BBC, OMV, CNN*; *Ай Би ЕМ, Би Би Си, О Ем Ви, Си Ен Ен*

9. Думи, които завършват на **-ден, -град**

Благоевград, видовден, Тодоровден

(Имената на населени места се пишат слято или разделно в зависимост от традицията – *Лютидол, Лютиброд*, но - *Добри дол, Дълбок дол.....Голям Мечи връх, Горско Ново село*)

10. Образувани с **ЛЪЖЕ-** *лъжеспатриот, лъжесвидетел, но Лъже-Ивайло, Лъже-Димитър*

Полуслято писане на съществителни имена
Думи от вида ГЛАВНА-ПОДЧИНЕНА

1. *вагон-ресторант, кандидат-студент, генерал-майор, съдия-изпълнител, министър-председател кафе-аперитив, кафе-бар, кафе-клуб*
2. Ако се **членува първата дума**, се пишат разделно – *екип кандидат (екипБТ кандидат), жена риба, град музей, град държава, концерт рецитал, поет революционер, страна членка*
3. *министър-председател, но заместник министър председател; заместник-директор, но заместник генерален директор*
4. Фразеологични словосъчетания
жар-птица, гайтан-вежди, очи-череша, снага-топола

Думи от вида ГЛАВНА-ГЛАВНА (могат да се свържат със съюз И)

Пишат се полуслято – *зидаро-мазач, плод-зеленчук, покупко-продажба, старт-финал Анна-Мария, Жан-Жак Русо, Жан-Батист Молиер, Константин-Кирил Философ, Австро-Унгария*
(Но – Чехословакия, Иван Асен, Иван Шишман)

Слято писане на прилагателни имена

Думи от вида ПОДЧИНЕНА-ГЛАВНА

1. Със съединителна **гласна и наречие** в състава
аленочервен, бледосин, вечнозелен, взаимнопомагателен, взаимноизгоден, вътрешнопартиен, душевноболен, рубиненочервен, крайноляв, мастиленосин, световноизвестен, средностатистически.

Когато не са терминологизирани, се пишат отделно:

крайно ляв, особено опасен, прясно боядисан (Той е *крайно ляв* на снимката; Вълнуват го *крайнолеви* идеи)

2. Образувани от **сложни съществителни имена със слято писане** (риболов, военнопленник, машиностроене) :
риболовен, военнопленнически, машиностроителен

3. Образувани от **сложни съществителни с полуслято писане** (кандидат-студент, генерал-лейтенант):
кандидатстудентски, генераллейтенантски, министърпредседателски

4. Образувани от **разделно написани прилаг.+съществителни** (военно време, английски език):
военновременен, англоезичен, взрвоопасен, външнополитически, източноправославен, литературноинтерпретативен, железопътен (жп), противопожарен (пп), селскостопански (сел.-стоп.)

5. Образувани от **географски названия** (Велико Търново, Тихи океан):
великотърновски, новозагорски, тихоокеански, черноморски

6. Образувани от **същ. собствени+наставка –СКИ**

кралмарковски, байганъовски, иванвазовски

(Но Елин-Пелинов разказ, Димитър-Димов роман) Капитан Андреево, Тодор Икономово

7. Образувани от **числително име+съществително име**

Когато числителното име е една дума, се пише слято в прилагателни имена:

петгодишен, единадесетметров, четиридесетдневна, първомайски, седемкратно (прил. име) двадесетгодишнина (същ. име)

Когато числителното е изразено с две и повече думи, се пише разделно:
тридесет и две годишина, двајсет и три метра, сто и петдесет годишина

Когато числ. име е изразено с цифри, се пише полуслято:
20-годишнина, 5-дневен, 34-кратен, 88-годишен

8. Образувани от **главна дума, изразена с причастие:**

испаноговорец, властимащ, главнокомандващ, дългосвиреца, новопристигнал

Когато не са терминологизирани, се пишат разделно:

бавно прелитащ, безследно изчезнал

Полуслято писане

Думи от вида главна-главна

*учебно-възпитателен, българо-английски, контролно-пропускателен, причинно-следствен, търговско-промишлена, бръснаро-фризьорски, физико-математически
жълто-зелен, кисело-сладък, черно-бял*

(Но – *жълтеникавозелен, синкавозеленикав, червеникавокафяв* – не са две главни, първата пояснява втората)

Изрази като – *пиян-залян, важен-важен, немил-недраг, един-единствен, гол-голеничък*

Рило-Родопски, Кирило-Методиев

Наречия

Слято писане

вдясно, догоре, докога, докъде, досега, доскоро, завинаги, засега, нависоко, навън, надълго, надясно, отвън, отвсякъде, направо, наскоро, отдалеч, отпреди, отскоро, отсега, оттогава, оттатък, поотделно, понякога
(Отгоре лежеше чантата и. От горе тя свали чантата си. Те се почувстваха натясно. Оплакват се, че живеят натясно.)

вследствие, всъщност, догодина, докрай, завчас, наздраве, наистина, налице, накуп, насън, насила, настрана, предвид (под ръка с него, книгата е подръка, човек на място, стой намясто)

Ударението пада на представката - *надвечер, презглава, привечер, присърце, доземи, залудо*

от горе до долу, от къде на къде, от тук на там, от време на време, от край до край

Полуслято писане

*бързо-бързо, веднъж-дваж, днес-утре, лека-полека, насам-натам, отгоре-додолу
току-виж, току-така
еди-как, еди-кога, еди-що, що-годе*

Междуметия

бау-бау, пуф-паф, и-ха-ха, мале-мале, шушу-мушу

Числителни имена

*пет-шест, двајсет-тријсет, сто-двеста
5-6, 20-30, 10-15*